

ЄГОРОВ

Ігор Юрійович – член-кореспондент НАН України, завідувач Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України ДУ «Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів України НАН України»

ЖУКОВИЧ

Інна Анатоліївна – кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України ДУ «Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів України НАН України»

СТУШНА

Лада Володимирівна – кандидат геологічних наук, старший науковий співробітник Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України ДУ «Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів України НАН України»

АРТЮШЕНКО

Віктор Вікторович – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України ДУ «Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів України НАН України»

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ НАН УКРАЇНИ В ПЕРШОМУ РАУНДІ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ПЕРІОД 2016 – 2022 рр.

У статті підбито підсумки першого раунду оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України та їхніх підрозділів за період 2016–2022 рр. Проведено порівняння результатів оцінювання наукових установ за Методикою НАН України та їх державної атестації за Методикою МОН України. Окреслено шляхи подальшого вдосконалення процедури та методики оцінювання.

Ключові слова: наукова установа, методика оцінювання результатів наукової діяльності, критерії оцінки, експертна оцінка, державна атестація, фінансування досліджень.

Оцінювання діяльності наукових установ є усталеною практикою в сучасному світі. Однак формування критеріїв оцінювання та відповідні процедури його проведення не є ідентичними і в кожній країні мають свої особливості.

Наукова діяльність відрізняється від багатьох інших видів людської діяльності тим, що її результати складно точно оцінити на відносно коротких відрізках часу, оскільки вони можуть бути використані далеко за межами організації, в якій їх було продукуювано, та у спосіб, який не передбачали навіть самі розробники. Це зумовлює певну неоднозначність у підходах до оцінювання наукових установ. Крім того, діяльність у різних наукових дисциплінах має свою специфіку, яку необхідно брати до уваги при оцінюванні.

У будь-якому разі процедура оцінювання має так званий евристичний характер і значною мірою ґрунтується на компромісі між науковою спільнотою та суспільством щодо критеріїв оцінювання і алгоритмів його проведення. Очевидно, що повністю задовольнити всіх учасників процесу оцінювання досить важко, навіть за умови широкого тлумачення критеріїв та варіативності значень тих чи інших показників, але оцінювання є необхідним елементом процесу прийняття управлінських рішень, без якого неможливо обійтися.

Ці загальні міркування, на наш погляд, важливі для розуміння аргументів щодо вибору того чи іншого конкретного підходу до оцінювання ефективності діяльності наукових установ.

Процедуру оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України як важливу складову реформування її діяльності було ініційовано керівництвом Академії і запроваджено з метою реалізації заходів, прописаних у Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 рр.¹.

Чинний варіант «Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України»² було розроблено на основі передового досвіду розвинених країн світу, зокрема Німеччини, Австрії, Великої Британії, США, Чехії тощо. Як «базовий варіант» було взято відповідну методичку німецької Асоціації Лейбніца (Leibniz-Gemeinschaft)³, оскільки ця організація за своєю структурою та напрямками діяльності найбільшою мірою подібна до НАН України [1]. При цьому окремі положення було адаптовано з методик оцінювання інших наукових організацій, зокрема Товариства імені Макса Планка (Німеччина), Національного наукового фонду США (NSF), академій наук країн Східної Європи та подібних спеціалізованих структур в інших державах. Працюючи над Методикою, розробники активно користувалися консультаційними послугами німецьких фахівців. Зрештою, Методика НАН України отримала схвальні відгуки від експертів Комісії ЄС⁴, які підтвердили її

відповідність міжнародним стандартам у галузі оцінювання наукових установ і визнали створення Методики одним із найуспішніших заходів з реформування наукової сфери України в контексті процесів євроінтеграції.

У цій статті представлено аналіз остаточних результатів першого раунду оцінювання діяльності наукових установ НАН України (2016–2021 рр.), розглянуто деякі проблеми і труднощі, які виникали під час проведення оцінювання, а також окремі найважливіші питання, що потребують вирішення.

За період 2016–2021 рр. оцінювання за Методикою НАН України пройшли 163 установи та 1175 їхніх наукових підрозділів.

Серед наукових підрозділів було отримано такі результати:

- *категорія «А»* (підрозділ посідає лідерські позиції за науковими напрямами своєї діяльності, має вагомий науковий й практичний результати, визнані на міжнародному та найвищому національному рівні) — 86,0 % оцінених підрозділів;

- *категорія «Б»* (підрозділ посідає перші позиції на національному рівні, є провідним за певними напрямами наукових досліджень, має вагомий результати для забезпечення розвитку науки і практики відповідної галузі в Україні) — 13,0 %;

- *категорія «В»* (підрозділ стабільно посідає середні позиції на національному рівні, проводить наукові дослідження і розробки у відповідній галузі науки в Україні, має певний науковий потенціал, але демонструє невисоку динаміку розвитку) — 0,9 %;

- *категорія «Г»* (підрозділ має слабкі позиції, не є унікальним у відповідній галузі науки, має невисокий науковий потенціал, демонструє низький рівень розвитку, відсутність вагомих результатів діяльності) — 0,1 %.

За результатами оцінювання наукові підрозділи, які отримали категорії «В» і «Г», було реорганізовано шляхом приєднання до інших підрозділів.

detail/-/publication/adb1f077-dedc-11e6-ad7c-01aa75ed71a1

ISSN 1027-3239. Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr. 2022. (11)

¹ Концепція розвитку Національної академії наук України на період 2014–2023 рр. (постанова Президії НАН України від 25.12.2013 р. № 187). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0187550-13#n16>

² Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України (постанова Президії НАН України від 15.03.2017 р. № 75, зі змінами, внесеними постановою Президії НАН України від 11.07.2018 р. № 241). https://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/metodyka_text.pdf

³ Офіційний сайт Асоціації Лейбніца. <https://www.leibniz-gemeinschaft.de/>

⁴ Peer Review of the Ukrainian Research and Innovation System. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. <https://op.europa.eu/en/publication->

Таблиця 1. Результати оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України за Методикою НАН України у 2016–2021 рр. (за секціями та відділеннями НАН України)

Секції та відділення НАН України	Кількість установ, які пройшли оцінювання				
	Загальна	За категоріями			
		А	Б	В	Г
Секція фізико-технічних і математичних наук	74	62 (83,8 %)	12 (16,2 %)	—	—
Відділення математики	4	3	1	—	—
Відділення інформатики	6	6	—	—	—
Відділення механіки	6	5	1	—	—
Відділення фізики і астрономії	16	13	3	—	—
Відділення наук про Землю	14	11	3	—	—
Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства	12	11	1	—	—
Відділення фізико-технічних проблем енергетики	10	8	2	—	—
Відділення ядерної фізики та енергетики	6	5	1	—	—
Секція хімічних і біологічних наук	42	33 (78,6 %)	6 (14,3 %)	3 (7,1 %)	—
Відділення хімії	13	11	2	—	—
Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології	8	7	1	—	—
Відділення загальної біології	21	15	3	3	—
Секція суспільних і гуманітарних наук	34	22 (64,7 %)	12 (35,3 %)	—	—
Відділення економіки	9	6	3	—	—
Відділення історії, філософії та права	16	10	6	—	—
Відділення літератури, мови та мистецтвознавства	9	6	3	—	—
Наукові установи при Президії НАН України	13	4 (30,8 %)	8 (61,5 %)	1 (7,7 %)	—
Усього	163	121 (74,2 %)	38 (23,3 %)	4 (2,5 %)	—

Результати оцінювання наукових установ були такі:

- *категорія «А»* (установа є лідером за багатьма науковими напрямками, її наукові й практичні результати визнано на найвищому національному та міжнародному рівнях, має винятковий вплив на науково-технічний та соціальний розвиток, інтегрована у світовий науковий простір) — 121 установа (74,2 %);

- *категорія «Б»* (установа посідає перші позиції на національному рівні, є провідною за певними напрямками, має вагомні результати у відповідних галузях науки в Україні, виявляє активність щодо інтеграції у світовий науковий простір) — 38 установ (23,3 %);

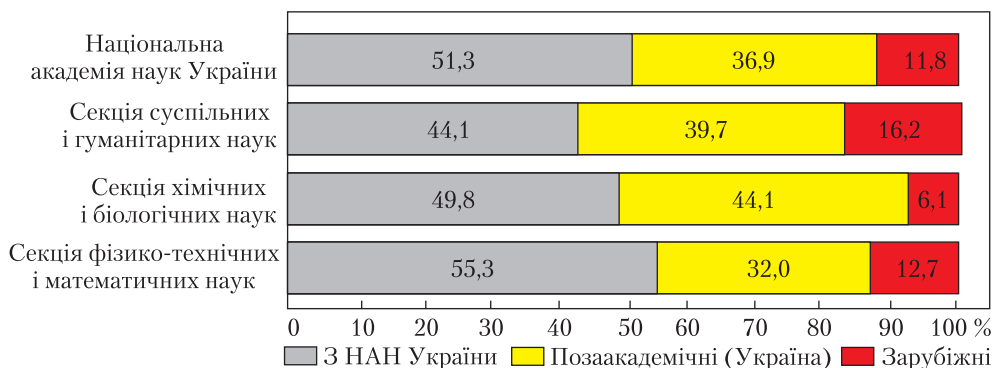
- *категорія «В»* (установа посідає стабільні позиції на національному рівні, проводить до-

слідження у відповідній галузі науки в Україні, але маловідома у світовому науковому просторі) — 4 установи (2,5 %), а саме: 3 установи Відділення загальної біології НАН України (Державний дендрологічний парк «Тростянець», Луганський природний заповідник, Український степовий природний заповідник) і 1 установа при Президії НАН України (Науково-учбовий центр прикладної інформатики);

- *категорія «Г»* (установа демонструє низький рівень розвитку, не є унікальною у відповідній галузі науки, вагомні результати діяльності відсутні) — жодної установи.

Результати оцінювання⁵ за відділеннями та секціями наведено в табл. 1.

⁵ Результати оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України відповідно до Методи-

Рис. 1. Розподіл експертів, які брали участь у процедурі оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України за період 2016–2021 рр., за секціями НАН України

Найбільша частка установ категорії «А» серед загальної кількості оцінених у секції установ була в Секції фізико-технічних і математичних наук – 83,8 %. У Секції хімічних і біологічних наук цей показник становив 78,6 %, у Секції суспільних і гуманітарних наук – 64,7%.

Відділення інформатики – єдине з усіх відділень, у якому всі оцінені установи (6 установ) було віднесено до категорії «А».

За результатами цього раунду оцінювання 10 установ, або 6,1 % загальної кількості оцінених установ Академії, припинили свою діяльність згідно з відповідними постановами Президії НАН України.

У Секції фізико-технічних і математичних наук таких установ було 6, або 8 % від загальної кількості оцінених установ Секції. Це Центр математичного моделювання Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача; Міжнародний центр «Інститут прикладної оптики»; Інститут прикладних проблем фізики і біофізики; Інститут проблем природокористування та екології; Державна установа «Інститут технічних проблем магнетизму НАН України»; Навчально-науковий центр «Фізико-хімічне матеріалознавство».

У Секції суспільних і гуманітарних наук припинено 3 установи (9,1 %). Це Відділення керамології Інституту народознавства; Міжнародна школа україністики; Центр пам'яткознавства, який мав подвійне підпорядкування

ня – НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Серед установ при Президії НАН України припинено 1 установу (7,7 %) – Науково-учбовий центр прикладної інформатики.

Основним методом, передбаченим Методикою НАН України для проведення оцінювання діяльності наукових установ НАН України, є експертна оцінка. З цією метою було залучено 938 експертів, з яких 36,9 % становили представники позаакадемічних установ (наукових установ, що не входять до складу НАН України, тобто закладів вищої освіти, органів державної влади, міністерств та відомств України), 11,8 % – зарубіжні експерти (рис. 1).

Зазначимо, що окремі експерти були задіяні в процедурах оцінювання кількох установ НАН України. Наприклад, у Секції фізико-технічних і математичних наук заступник академіка-секретаря Відділення фізики і астрономії НАН України, заступник директора з наукової роботи Інституту фізики НАН України доктор фізико-математичних наук, член-кореспондент НАН України Анатолій Михайлович Негрійко входив до складу комісії з оцінювання наукової діяльності шести наукових установ Секції: Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова, Інституту фізики конденсованих систем, Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова, Інституту проблем реєстрації інформації, Головної астрономічної обсерваторії та Інституту електронної фізики.

У Секції хімічних і біологічних наук експертом з максимальною кількістю залучень

ки НАН України за 2016–2021 рр. https://files.nas.gov.ua/text/Documents/table_verification_1st_r.pdf

до процедури оцінювання став завідувач відділу хімії олігомерів і сітчастих полімерів Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України доктор хімічних наук, професор, член-кореспондент НАН України Валерій Васильович Шевченко. Науковець був членом експертних комісій з оцінювання діяльності п'яти установ Відділення хімії НАН України: Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф.Д. Овчаренка, Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського, Інституту колоїдної хімії та хімії води ім. А.В. Думанського, Інституту сорбції та проблем ендоекології, Інституту органічної хімії.

У Секції суспільних і гуманітарних наук експертом-лідером стала генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Любов Андріївна Дубровіна, яка брала участь у процедурі оцінювання п'яти установ: Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, Інституту енциклопедичних досліджень, Видавничого дому «Академперіо-

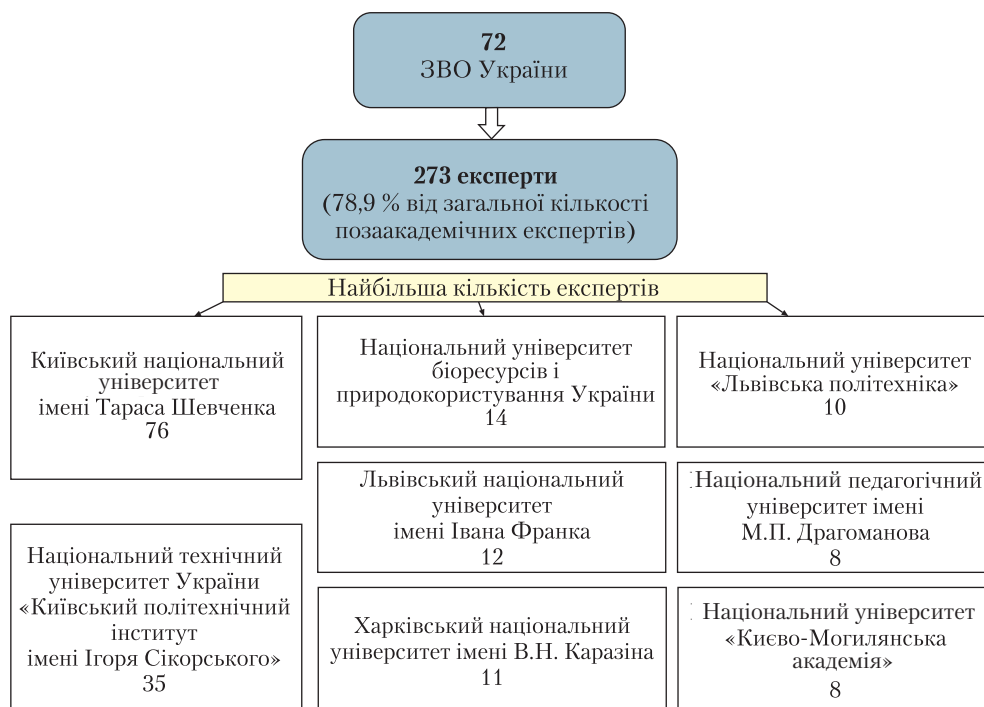
дика» — як голова експертної комісії та Національного центру «Мала академія наук України» — як член комісії.

Більшість експертів з позаакадемічних установ були науковцями із закладів вищої освіти, які представляли 72 заклади з усіх регіонів України (рис. 2).

Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України передбачає також участь зарубіжних експертів. За період 2016–2021 рр. у процедурі оцінювання взяли участь 111 науковців з 25 країн світу (рис. 3). Найбільше було дослідників з Польщі (24 особи, або 21,4 % від загальної кількості зарубіжних експертів).

Найбільшу кількість зарубіжних експертів було залучено для оцінювання установ Секції суспільних і гуманітарних наук (16,2 % від загальної кількості експертів Секції). У Секції фізико-технічних і математичних наук цей показник становив 12,7 %, у Секції хімічних і біологічних наук — 6,1 %.

Частка жінок-експертів у загальній кількості експертів становила 15,2 %, тобто кожен шостий експерт був жінкою. Жінки-експерти

Рис. 2. Експерти із закладів вищої освіти України, які брали участь в оцінюванні діяльності наукових установ НАН України у 2016–2021 рр.

Рис. 3. Зарубіжні експерти, які брали участь в оцінюванні діяльності наукових установ НАН України у 2016–2021 рр.

найчастіше брали участь в оцінюванні установ Секції суспільних і гуманітарних наук – 63 особи (44,0 % загальної кількості жінок-експертів та 27,5 % кількості експертів, що оцінювали наукові установи Секції). Для Секції хімічних і біологічних наук цей показник становив 50 осіб (35,0 і 21,8 % відповідно). Для Секції фізико-технічних і математичних наук – 30 осіб (21,0 і 6,2 %).

Серед зарубіжних експертів було 9 жінок: 4 оцінювали установи Секції фізико-технічних і математичних наук, 4 – установи Секції суспільних і гуманітарних наук і одна – установи Секції хімічних і біологічних наук.

У 2019–2021 рр. наукові установи НАН України проходили також державну атестацію наукових установ за «Методикою оцінювання ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукової установи»⁶ Міністерства освіти і науки України. Важливо підкреслити, що МОН України використало Методику НАН України для розроблення своєї процедури атестації (оцінювання) більш

⁶ Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ: постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 540. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-2017-%D0%BF>

широкого кола наукових установ. Водночас Методика МОН України є більш спрощеною і на відміну від Методики НАН України дає лише узагальнену кількісну характеристику «рівня установи». Основною відмінністю методик є методи оцінювання, покладені в їх основу. У Методиці МОН України використано наукометричний метод – розрахунок оцінки на основі агрегування всіх показників у єдиний комплексний індикатор. У методиці НАН України головним при оцінюванні є експертне судження на основі аналізу якісних характеристик з урахуванням кількісних показників. Основні розбіжності між методиками НАН України та МОН України детально розглянуто у статті авторів, опублікованій у журналі «Статистика України» [2].

За результатами державної атестації МОН України з 161 наукової установи НАН України, які пройшли також процедуру оцінювання за Методикою НАН України, до I кваліфікаційної групи було віднесено 103 установи (64,0 %), до II групи – 56 установ (34,8 %), до III групи – 2 установи (1,2 %)⁷.

⁷ Розраховано відповідно до зведених таблиць результатів державної атестації наукових установ МОН України згідно з «Висновками про результати дер-

Таблиця 2. Порівняння результатів оцінювання та державної атестації наукових установ НАН України, що пройшли процедури і за Методикою НАН України, і за Методикою МОН України (за секціями НАН України)

Методики оцінювання/атестації	Кількість установ, які пройшли оцінювання/атестацію				
	Загальна	За категоріями/кваліфікаційними групами			
		А/І	Б/ІІ	В/ІІІ	Г/ІV
<i>Секція фізико-технічних і математичних наук</i>					
Методика НАН України	74	62 (83,8 %)	12 (16,2 %)	–	–
Методика МОН України	74	51 (68,9 %)	23 (31,1 %)	–	–
<i>Секція хімічних і біологічних наук</i>					
Методика НАН України	42	33 (71,4 %)	6 (14,3 %)	3 (7,3 %)	–
Методика МОН України	42	26 (60,4 %)	14 (34,9 %)	2 (4,7 %)	–
<i>Секція суспільних і гуманітарних наук</i>					
Методика НАН України	33	22 (66,7 %)	11 (33,3 %)	–	–
Методика МОН України	33	23 (69,7 %)	10 (30,3 %)	–	–
<i>Наукові установи при Президії НАН України</i>					
Методика НАН України	12	4 (33,3 %)	8 (66,7 %)	–	–
Методика МОН України	12	3 (25 %)	9 (75 %)	–	–
<i>НАН України загалом</i>					
Методика НАН України	161	121 (75,2 %)	37 (23,0 %)	3 (1,8 %)	–
Методика МОН України	161	103 (64 %)	56 (34,8 %)	2 (1,2 %)	–

Варто наголосити, що безпосереднє порівняння результатів оцінювання, отриманих за двома різними методиками (НАН України та МОН України), не є коректним. По-перше, оцінювання і державна атестація багатьох установ відбувалися в різні роки, а по-друге, методики НАН України і МОН України охоплюють різні періоди – п'ять і три роки відповідно [2]. Втім, якщо розглядати підсумки для загальної кількості оцінених установ, тобто для 161 наукової установи НАН України, які пройшли і оцінювання, і державну атестацію, можна констатувати подібність результатів у 75,3 % випадків.

Найбільша подібність результатів оцінювання і державної атестації спостерігалася для наукових установ при Президії НАН України та установ Секції суспільних і гуманітарних

наук. Порівняння результатів для установ Секції фізико-технічних і математичних наук та Секції хімічних і біологічних наук показало певні розбіжності, пов'язані з тим, що за результатами атестації за Методикою МОН України значно меншу кількість установ було віднесено до I кваліфікаційної групи (відповідає категорії «А» Методики НАН України) (табл. 2).

Результати проведеного оцінювання свідчать про те, що НАН України спромоглася зберегти значну частину наукового потенціалу і має можливості для подальшого ефективного розвитку. Разом з тим, під час проведення оцінювання виявилися й серйозні проблеми, точніше їх вдалося показати більш рельєфно. Вони стосуються багатьох аспектів діяльності наукових установ. Крім недостатнього рівня фінансування, є проблеми, пов'язані із забезпеченням матеріалами та сучасним обладнанням, стрімким старінням кадрів, низьким рів-

жавної атестації наукових установ за результатами засідань експертних комісій». <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/derzhavna-atestaciya-naukovih-ustanov>

нем омолодження наукових установ, еміграцією (у різних вікових категоріях), відсутністю зацікавленості з боку бізнесу тощо.

Серед позитивних аспектів проведеного оцінювання діяльності наукових установ НАН України за період 2016–2021 рр. можна назвати те, що в Україні вперше за часів незалежності було впроваджено методіку оцінювання наукових установ, яка ґрунтується на експертному судженні та базових принципах Лейденського маніфесту [3] – об'єктивність, відкритість, прозорість, пріоритетність якісного оцінювання ефективності над кількісним, обґрунтованість аналізу діяльності з урахуванням завдань та місії наукової установи, а також перспектив її розвитку, доступ установи до результатів оцінювання та постійне вдосконалення самої процедури оцінювання. Такий підхід підтримують наукові спільноти та уряди розвинених країн, оскільки він відповідає сучасним тенденціям в оцінюванні наукової діяльності, концепції «відкритої науки»⁸, «Висновкам щодо оцінки досліджень та впровадження політики відкритої науки», затвердженим Радою з питань конкурентоспроможності ЄС 10 червня 2022 р.⁹, а також «Проекту Плану відновлення України» за напрямом «Освіта і наука» станом на 03.08.2022 р.¹⁰, в якому як одну з цілей вказано необхідність розбудови системи оцінювання наукової діяльності на основі світового досвіду, враховуючи баланс між кількісними та якісними показниками з визначенням специфіки наукових напрямів та місії наукових установ.

Відхід від визначення результатів діяльності наукових установ шляхом розрахунку комплексного індикатора дозволив оцінити

⁸ UNESCO Recommendation on Open Science. <https://en.unesco.org/science-sustainable-future/open-science/recommendation>

⁹ Reaction to the Council Conclusions on Research Assessment and the Implementation of Open Science Policies. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7043092>

¹⁰ Проект Плану відновлення України за напрямом «Освіта і наука» (станом на 03.08.2022 р.). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/НО.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>

установи та їхні підрозділи з урахуванням унікальності й особливостей, відмінностей та специфіки залежно від галузі науки та напрямів досліджень, окреслити перспективи розвитку та місце установи в національному і міжнародному науковому середовищі тощо.

Проходження процедури оцінювання, висновки експертних комісій та рекомендації дали установам можливість проаналізувати свої слабкі та сильні сторони, виявити ймовірні загрози, сформувані стратегії підвищення ефективності та конкурентоспроможності своєї діяльності [2]. Після завершення оцінювання в багатьох установах було проведено оптимізацію внутрішньої структури, перегляд та коригування тематики досліджень відповідно до сучасних трендів розвитку тієї чи іншої галузі науки.

Результати оцінювання мали безпосередній вплив і на процеси фінансування наукових установ. Так, у 2018 р. було запроваджено нову бюджетну програму «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230). Ця програма дозволила, зокрема, надавати суттєву адресну підтримку науковим підрозділам, які за результатами оцінювання отримали найвищу категорію, забезпечити збільшення асигнувань на виконання найважливіших академічних програм і проєктів, впровадити нові форми підтримки робіт молодих дослідників. За два роки функціонування програми (2018–2019 рр.) адресне бюджетне фінансування отримали 325 наукових підрозділів, які за результатами оцінювання було віднесено до категорії «А» [4]. У 2020–2021 рр. обсяг базового фінансування та фінансування цільових програм відділень НАН України також розподілявся між установами з урахуванням результатів державної атестації і оцінювання за методикою НАН України [5].

У рамках першого раунду оцінювання наукових установ НАН України в 2016–2021 рр. за чинною Методикою НАН України було виявлено деякі недоліки в її застосуванні. На основі отриманого досвіду та пропозицій від наукових установ НАН України до Методики було внесено відповідні зміни. За ініціативою

учасників оцінювання уточнено деякі її положення, в оновленому варіанті наведено також коментарі, які роз'яснюють окремі позиції. Крім того, було враховано зміни, що відбулися у нормативно-законодавчих актах України, формах державного статистичного спостереження зі статистики науки Державної служби статистики України, міжнародних методологічних рекомендаціях ОЕСР щодо збирання та представлення даних про наукові дослідження, вимірювання показників науково-технічної та інноваційної діяльності («Керівництво Фраскати») [6].

У проєкті оновленого варіанту Методики суттєво скорочено перелік інформації, яка обов'язково надається експертам з самого початку процесу оцінювання. Наприклад, якщо інформація розміщена на сайті установи, то достатньо надати електронне посилання, а в разі потреби уточнити певні дані експерти подають додатковий запит до установи.

За пропозицією президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього зроблено акцент на оцінюванні окремих підрозділів установ. Для цього зміст анкети підрозділу було гармонізовано зі змістом анкети установи та введено уніфіковані позиції в таблицях для збирання інформації. Такі доповнення відповідають останнім сучасним тенденціям оцінювання наукових установ у країнах Європейського Союзу. Наявність інформації щодо діяльності підрозділу дозволяє, відповідно до критеріїв, зазначених у Методикі НАН України, оцінити результати наукової діяльності підрозділу, організацію роботи в ньому, лідерські якості керівника, фаховий рівень кадрового складу науковців та їх внески в загальну роботу підрозділу та установи в цілому. Зроблені висновки є основою для розроблення рекомендацій експертів та пропозицій щодо змін у роботі підрозділу та установи в цілому з метою підвищення ефективності і поліпшення результатів наукової діяльності. Такий «погляд збоку» відкриває нові можливості для внутрішньої реорганізації підрозділів, ротації дослідників тощо.

При внесенні змін і доповнень до Методики НАН України Офіс оцінювання діяльнос-

ті наукових установ НАН України намагався знайти рішення проблем, які виникали під час проведення першого раунду оцінювання у 2016–2021 рр., максимально врахувати всі висловлені зауваження, а також пропозиції членів комісій усіх рівнів (експертних комісій, постійних комісій за науковими напрямами при секціях НАН України та постійної комісії НАН України), установ, відділень та секцій НАН України. Внесені зміни проходили поступову апробацію, щороку їх корегували. Щоправда, коментарі та роз'яснення дещо збільшили обсяг тексту Методики НАН України, але, сподіваємося, вони будуть корисними і сприятимуть підвищенню ефективності її застосування.

Процес оцінювання виявив також і певні недоліки в його організації. Пов'язані вони насамперед з не завжди вдалим підбором експертів та їх небажанням у багатьох випадках об'єктивно оцінювати різні аспекти діяльності наукових установ. Причини такого ставлення досить зрозумілі — найчастіше вони ґрунтуються на побоюванні «завдати шкоди» колегам у нинішніх складних економічних умовах. Знайти контраргументи проти такої позиції нелегко, але необхідно, адже основна мета оцінювання полягає не в «покаранні», а в пошуку шляхів підвищення ефективності наукової діяльності.

Для виправлення ситуації зараз створюється спеціалізована база даних експертів з високою репутацією, що дасть змогу співробітникам Офісу оцінювання самим призначати експертів. Регулярно проводяться семінари для учасників процесу оцінювання, підготовлено роз'яснення для експертів та членів постійних комісій з оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України за науковими напрямами при секціях НАН України та Постійної комісії НАН України з оцінювання ефективності діяльності наукових установ. Крім того, дедалі більша увага приділяється залученню закордонних експертів, незаангажованість яких може мати позитивний вплив на результати оцінювання.

У Концепції розвитку Національної академії наук України на 2021–2025 роки за-

плановано проведення подальшої оптимізації мережі наукових установ НАН України та їх внутрішньої структури з урахуванням результатів оцінювання ефективності діяльності [7]. Для реалізації цих заходів для НАН України як флагмана української науки наразі особливо актуальним стає питання щодо створення єдиної інформаційної системи даних про науковий потенціал та результати діяльності установ НАН України. Наявність такої системи дасть можливість здійснювати щорічний моніторинг основних характеристик діяльності кожної наукової установи та Академії в цілому, допоможе уникати дублювання тематики досліджень та публікацій, поліпшити наукову комунікацію як на національному, так і на міжнародному ринках. Крім того, дані щорічного моніторингу можна використовувати для розподілу фінансування за результатами діяльності установ за попередній рік [2]. Поєднання моніторингу та п'ятирічного оцінювання результатів діяльності наукових установ успішно використовують у країнах ЄС та ін-

ших розвинених країнах світу [8]. Такий підхід дозволяє в оперативному режимі контролювати використання бюджетних коштів.

Впровадження інформаційної системи щорічного моніторингу дозволить генерувати необхідну інформацію для проведення п'ятирічного оцінювання, що скоротить для наукових установ терміни підготовки звітних матеріалів і надасть вітчизняним та іноземним експертам оперативний доступ до звітної інформації про їхню діяльність [2].

Можна рекомендувати установам НАН України подавати на сайтах більше інформації про результати своєї наукової діяльності. Так, розміщення коротких анотацій про результати виконання науково-дослідних робіт (українською й англійською мовами) та публікації співробітників дозволить краще інформувати вітчизняне та світове наукове співтовариство, а також суспільство в цілому, про наукові досягнення установ, що відповідає концепції відкритої науки та сприятиме залученню партнерів для співпраці.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. The best decisions are made on the basis of common sense and positive experience (interview with the Academician of NAS of Ukraine A.G. Zagorodny). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2016. (3): 3–12 (in Ukrainian). http://www.visnyk-nanu.org.ua/uk/archive/2016_3
[Найкращі рішення приймаються на засадах здорового глузду і позитивного досвіду (інтерв'ю з академіком НАН України А.Г. Загороднім). *Вісник НАН України*. 2016. № 3. С. 3–11.]
2. Zhukovych I.A., Yegorov I.Yu. Evolution of Methodological Approaches to Evaluating the Efficiency of the Activities of Research Organizations in Ukraine. *Statistics of Ukraine*. 2021. (2): 4–15. [http://doi.org/10.31767/su.2\(93\)2021.02.01](http://doi.org/10.31767/su.2(93)2021.02.01)
[Жукович І.А., Єгоров І.Ю. Еволюція методичних підходів до оцінювання ефективності діяльності науково-дослідних установ в Україні. *Статистика України*. 2021. № 2. С. 4–15.]
3. Hicks D., Wouters P., Waltman L., de Rijcke S., Rafols I. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*. 2015. **520**(7548): 429–431. <https://doi.org/10.1038/520429a>
4. Report of the Chief Scientific Secretary of the National Academy of Sciences of Ukraine, academician of the NAS of Ukraine V.L. Bohdanov on the activities of the Presidium and Bureau of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2015–2019 (in Ukrainian). <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6379>
[Звіт головного вченого секретаря НАН України академіка НАН України В.Л. Богданова про діяльність Президії та Бюро Президії НАН України у 2015–2019 роках.]
5. *Zvit pro diialnist Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy u 2021 rotsi (Report on the activities of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2021)*. Kyiv: Akadempriodyka, 2022. (in Ukrainian). <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2022/05/220511122532964-4480.pdf>
[Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2021 році. Київ: Академперіодика, 2022.]

6. Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development (OECD, 2015). https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/frascati-manual-2015_9789264239012-en
7. Bohdanov V.L., Kubalskyi O.N. About the concept of development of the National Academy of Sciences of Ukraine for 2021–2025. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2021. (12): 38–45 (in Ukrainian). <http://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/190>
[Богданов В.Л., Кубальський О.Н. Про концепцію розвитку Національної академії наук України на 2021–2025 роки. *Вісник НАН України*. 2021. № 12. С. 38–45.]
8. Yegorov I.Yu., Zhukovych I.A. Performance evaluation in research organizations: evolution of methodologies. *Science and Science of Science*. 2022. (3): 36–50. <https://doi.org/10.15407/sofs2022.03.036>
[Єгоров І.Ю., Жукович І.А. Розвиток підходів до оцінювання результатів діяльності науково-дослідних установ. *Наука та наукознавство*. 2022. № 3. С. 36–50.]

Igor Yu. Yegorov

State Institution “Center for Evaluation of Activity of Research Institutions and Scientific Support of Regional Development of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3829-6383>

Imna A. Zhukovych

State Institution “Center for Evaluation of Activity of Research Institutions and Scientific Support of Regional Development of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5027-5991>

Lada V. Stupina

State Institution “Center for Evaluation of Activity of Research Institutions and Scientific Support of Regional Development of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5082-0862>

Viktor V. Artiushenko

State Institution “Center for Evaluation of Activity of Research Institutions and Scientific Support of Regional Development of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3454-9264>

ANALYSIS OF THE RESULTS OF EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF THE NAS OF UKRAINE IN THE FIRST ROUND OF EVALUATION FOR THE PERIOD 2016–2022

The issues of reforming the scientific system of Ukraine, in particular, the National Academy of Sciences of Ukraine (NASU), as the flagship of Ukrainian science, become especially relevant now in the context of Eurointegration. The New Methodology for evaluating the effectiveness of research organizations is an important component of the reform of the NASU in order to implement the measures, prescribed by the Concept of Development of the National Academy of Sciences of Ukraine for 2014–2023. The article considers the results of the first round of evaluation, which took place in 2016–2021 (according to the distribution by the sections and the departments of the NASU). The composition of the expert commissions involved in the evaluation procedure is analyzed. Comparison of the results of the evaluation of research organizations of the NASU with the results of the state certification by the Ministry of Education and Science of Ukraine was carried out. Some problems and difficulties that arose during the evaluation process, as well as the most important issues that need to be solved, are identified. It is noted that changes and amendments (mostly in the form of comments and clarifications) were made to the draft of the new edition of NASU’s Methodology for evaluating. They took into account the comments and suggestions on the part of organizations, departments and sections of the NASU, as well as from the members of commissions of all levels, which were involved in the evaluation procedure. In order to implement the measures, aimed at further reform of the NASU, it is proposed to introduce a system of annual monitoring of the main indicators of the state and effectiveness of the activities of research organizations as a supplement to the five-yearly evaluation of the results of activity. It will provide an opportunity to monitor distribution and utilization of the budget funds in an expeditious mode, based on the results of the organizations’ activities for the previous year. Such monitoring will open the way for revision of fund distribution for the next year.

Keywords: research organization, methodology for evaluating the performance of research organization, evaluation criteria, peer review, state certification, research funding.